

УДК 159.923. +811

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.66-2.19>

О. О. Романова

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Національної академії Національної гвардії України

О. В. Мудрик

викладач кафедри іноземних мов
Національної академії Національної гвардії України

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ВИПУСКНИКІВ ШКІЛ ДО ОВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ

Статтю присвячено дослідженню структури психологічної готовності оволодіння випускниками загальноосвітніх навчальних закладів іноземними мовами. Виділено компоненти психологічної готовності вивчення іноземних мов, які впливають на ефективність вивчення іноземних мов у загальноосвітніх закладах. Розглядається значення іншомовного спілкування, модель психологічної готовності випускників школи та розкриваються кореляційні зв'язки та факторна значимість компонентів зазначеної готовності до оволодіння іноземними мовами (мотиваційний, когнітивний, пізнавальний, емоційно-вольовий, психофізіологічний). Визначаються мета та потреба навчання іноземних мов.

Розвиток психологічної готовності випускників до оволодіння іноземними мовами суттєво залежить від низки факторів як суб'єктивного, так і об'єктивного характеру. Щоб вплив цих факторів мав позитивний характер, треба їх виявити та всебічно вивчити.

Ефективність формування іншомовного мовлення зумовлена низкою психологічних та педагогічних чинників, які можна визначити як суттєві обставини, що впливають на успішність розвитку спілкування в майбутніх спеціалістів. Фактори успішності базуються на структурі навчальної діяльності, яка дає змогу ідентифікувати їх з її структурними компонентами створення умов для розвитку внутрішньої мотивації до спілкування, удосконалення навчально-виховного процесу шляхом залучення учнів до процесу обговорення конкретних ситуацій.

Для міжнародної співпраці потрібна висока іншомовна підготовка. У цій ситуації іноземна мова розглядається як обов'язковий компонент професійної підготовки і важлива передумова побудови успішної кар'єри випускника школи в майбутньому. Навчання іноземної мови майбутніх спеціалістів має розглядатися крізь призму їх подальшої професійної діяльності.

Психологічна готовність випускників шкіл до оволодіння іноземними мовами становить єдність психологічних властивостей студентів, включає різні компоненти, які пов'язані між собою і доповнюють один одного.

У результаті дослідження у структурі психологічної готовності до оволодіння іноземними мовами ми виділяємо такі компоненти: мотиваційний, когнітивний, пізнавальний, емоційно-вольовий, психофізіологічний.

Ключові слова: психологічні особливості, психологічна готовність, мотивація оволодіння іноземною мовою, компоненти готовності, формування іншомовного мовлення.

Постановка проблеми. Тенденція підвищення якості освітнього процесу у вищій школі сучасної України передбачає підвищення інтересу студентів до навчальних предметів. Вивчення учнями іноземних мов у школі впливає на успішність іншомовної діяльності, розширює загальнокультурний та професійний рівні майбутніх фахівців.

Важливим завданням навчання іноземної мови професійного спілкування є формування спеціалізованої компетенції у сферах професійного та ситуативного спілкування, оволодіння новітньою фаховою інформацією через іноземні джерела.

Психологічна готовність включає в себе, з одного боку, запас знань, умінь і навичок, з іншого – риси особистості: переконання, здіб-

ності, інтереси, пам'ять, мислення, увагу, працездатність, емоційність, моральний потенціал особистості. Значення поняття готовності, яке актуальне нині для педагогічної психології, передусім для педагогіки і психології вищої школи, вимагає переосмислення його змісту і функцій на методологічному й експериментальному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що цьому питанню приділялася значна увага. Останнім часом проблема покращення іншомовної підготовки фахівців різного професійного спрямування набула особливої актуальності і стала предметом багатьох досліджень, зокрема психологічні аспекти формування комунікативної компетентності вивчалися С. Зонтовою [4]

та ін. У контексті дослідження суттєве значення мають роботи вітчизняних і зарубіжних науковців, де обґрунтовуються психологічні особливості навчання іноземних мов учнів старшої школи (І. Бім, Л. Божович, Б. Волков, Л. Долинська, З. Огороднійчук), психологія мотивації та її компоненти (С. Занюк), практичні поради для вчителів щодо роботи зі старшокласниками (А. Маркова, Т. Матис, А. Орлов) та лінгводидактичні засади навчання іноземних мов учнів основної школи (Н. Басай, Т. Полонська, В. Редько, Ю. Федусенко). Ними були висвітлені окремі психолого-фізіологічні зміни особистості старшокласника, його емоційні властивості тощо.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження сформованості психологічної готовності випускників шкіл до оволодіння іноземними мовами та формування іншомовних навичок, а також визначення особливостей психологічної готовності випускників шкіл до вивчення іноземної мови. Говорячи про психологічну готовність учнів до оволодіння іноземними мовами, передусім, мають на увазі ті морально-психологічні якості, які визначають їх позитивне ставлення до вивчення іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Вирішення означеної проблеми оволодіння випускниками іноземними мовами передбачає, перш за все, формування готовності випускників шкіл до ефективного опанування іншомовною комунікативною компетенцією відповідно до вимог навчальних програм з іноземної мови.

Одним із найважливіших психологічних процесів в юнацькому віці є становлення самосвідомості та стійкого образу «Я», відкриття власного внутрішнього світу [7]. Цей процес відбувається протягом усього цього вікового періоду та виявляється у значних змінах самосвідомості, а саме: когнітивної та емоційної її складових частин, системі саморегуляції особистості тощо. Особливу роль у процесі навчання іноземної мови учнів старшої школи відіграє мотивація [7]. Кожен період у житті людини спричиняє зміни в її мотиваційній сфері. У процесі розвитку особистості відбувається певна трансформація мотивів. На основі одних мотивів формуються інші, виникають суперечності між різними мотивами, змінюється співвідношення домінуючих мотивів.

У структурі психологічної готовності до оволодіння іноземними мовами ми виділяємо такі компоненти:

- мотиваційний;
- когнітивний;
- пізнавальний;
- емоційно-вольовий;
- психофізіологічний.

Студенти не мають відчувати страху за правильність сказаного. Прискіпливе виправлення

кожної допущеної студентом помилки безпосередньо під час іншомовного мовлення заважає створенню такої атмосфери, породжує скованість, настороженість, відвертає увагу студента від предмета, про який йдеться.

Вивчення іноземної мови розвиває пам'ять, уяву, розвиває кругозір учнів, підвищує їх культуру. Ці завдання добре співвідносяться із загальноосвітніми і виховними цілями навчання.

У нашому дослідженні ми дотримуємось трактування готовності випускників, що містить психологічні компоненти, необхідні для здійснення англомовленнєвої навчальної діяльності, тобто здатність до цієї діяльності на етапі вивчення англійської мови у виші.

Говорячи про формування готовності до іншомовленнєвої діяльності, варто зазначити необхідність врахування психологічних особливостей тих, хто навчається, і самого процесу мовленнєвої діяльності.

З огляду на викладене, сформуванню належний рівень готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами у подальшій професійній підготовці можна лише в діяльності та з урахуванням особливостей розвитку особистості. При цьому оволодіння іноземною мовою – це активна форма володіння, вміння використовувати іноземну мову в реальних умовах у ситуації спілкування, у той час як вивчення іноземної мови – це найчастіше засвоєння мовних форм – лексики, граматики тощо і, як правило, невміння користуватися мовою в ситуації спілкування.

Вивчення іноземної мови є важким процесом, що вимагає терпіння, великої концентрації та впевненості в успішності його завершення. Тому, щоб домогтися результатів у вивченні іноземної мови, необхідна відповідна мотивація, адже без неї бажання зникає дуже швидко і процес вивчення мови втрачає ефективність. Тобто необхідно чітко розуміння того, для чого це потрібно, та які нові можливості можуть відкритися завдяки знанням іноземних мов.

До мотивів, які спонукають школярів приступити до вивчення англійської мови, належать: змога навчатися за кордоном, доступ до інформації, прагнення до саморозвитку, відсутність мовного бар'єра під час подорожей, змога читати твори мистецтва в оригіналі. Дуже сильною підтримкою мотивації для вивчення іноземної мови є отримання першого результату, оскільки ніщо так не мотивує, як наявність успіхів при виконанні завдань.

За результатами досліджень рівень готовності випускників шкіл до оволодіння іноземними мовами у ВНЗ переважно середній. Знання випускників школи іншомовної лексики, рівень комунікативних знань та оволодіння іноземною мовою є недостатнім для спілкування іноземними мовами

за фахом. Учні старшої школи не завжди готові використовувати іноземну мову для майбутньої професійної діяльності. Діагностичний зріз показав певні труднощі у старшокласників, які виникають під час іншомовного спілкування, недостатню мовленнєву підготовку та недооцінку вчителями ролі іноземної мови для майбутніх спеціалістів.

З часом відбуваються кардинальні зміни на краще завдяки новітнім підходам у навчанні та поліпшенню матеріально-технічної бази шкіл.

Відповідно до комунікативно-діяльнісного підходу на заняттях з іноземної мови набуває актуальності поєднання індивідуальної, парної та групової форм роботи, де роль партнера, організатора, режисера або сценариста варто передавати активному учню, який організує і буде стимулювати спільний пошук шляхів виконання навчального завдання.

Зміст заняття варто формувати так, щоб кожен учень, виконуючи свою частину роботи, залишався активним учасником усього процесу.

Інтерактивні педагогічні форми і методи включають спільну групову роботу, дебати, моделювання, рольові ігри, дискусії, індивідуальні й групові творчі роботи. Ці методи навчання не тільки підвищують інтерес учнів до предмета, але й забезпечують глибоке засвоєння змісту, вироблення навичок і відданість загальнолюдським цінностям. Доцільно зауважити, що окремим школярам властиве прагнення повернути до себе підвищену увагу оточуючих [7]. Саме тому під час навчання іноземних мов усіх учнів доцільно залучати до дискусії і заохочувати різноманітними методами. Це сприяє встановленню більш демократичної, творчої, емоційної ситуації у процесі навчання.

Психологічна допомога студентам молодших курсів у вивченні іноземної мови спрямована на з'ясування психологічних особливостей кожного студента, зміцнення та збереження його психологічного здоров'я, надання йому необхідної допомоги з адаптації при вивченні іноземної мови у ВНЗ на першому курсі.

Ознайомлення з професійною лексикою є важливим чинником у процесі адаптації студентів-першокурсників. Зазвичай студент намагається обрати таку професію, яка дозволить йому з часом застосувати, реалізувати набуті знання як професійні, так і іншомовні здібності, буде відповідати його інтересам, психологічним особливостям. Правильно обрана професія також є неодмінною умовою успішної адаптації студентів молодших курсів до оволодіння іноземними мовами за фахом. Адже, якщо вибір професії невдалий, тобто не відповідає ні здібностям, ні нахилам особистості, вивчення іноземної мови у ВНЗ не буде успішним. Тому одним із головних завдань вищого навчального закладу має стати

надання допомоги першокурсникам як у професійній адаптації, так і у вивченні іноземної мови за фахом. Формування студента успішно здійснюється, якщо воно ґрунтується на інтересах, нахилах та здібностях молодшої людини до певної професії. Якщо студент ще до вступу у ВНЗ твердо вирішив питання про вибір ним професії, усвідомив її значення, її позитивні та негативні сторони, вимоги, які вона висуває, то навчання у ВНЗ буде цілеспрямованим і продуктивним, тобто адаптація здійснюватиметься без особливих ускладнень.

Зазначимо, що в учасників навчально-виховного процесу шкіл і ВНЗ є істотні відмінності. Зрозуміло, що проблеми, які виникають у студентів, відрізняються від проблем школярів стосовно ролі іноземної мови в їх подальшій професійній діяльності. В умовах природного мовного середовища є можливість для постійного використання іноземної мови в різних ситуаціях. У класі, як правило, іноземна мова вивчається через систематичне вивчення і свідому практику під керівництвом вчителя [1].

Висновки і пропозиції. Для старшокласників малоефективними виявляються методи і прийоми, які давали змогу досягти позитивних результатів у початковій та основній школі. Вони неохоче виконують завдання тренувального характеру з граматики, лексики чи фонетики [2], однак із цікавістю ставляться до творчого вивчення іноземної мови, розв'язання проблемних завдань, використання різних нових інформаційних технологій навчання, що, безумовно, пов'язане з рівнем їхнього психологічного розвитку.

У результаті впровадження експериментальної програми, яка включала психологічний тренінг, рольові ігри, дискусії, практичні заняття, виявлено, що засобами іноземної мови можна здійснювати ефективний вплив на зростання психологічної готовності старшокласників до вивчення іноземної мови.

Позитивні результати експериментальних груп свідчать про ефективність використання запропонованих психолого-педагогічних засобів.

Предметом подальших досліджень можуть стати дослідження впливу індивідуальних особливостей особистості, професійної спрямованості на формування психологічної готовності особистості до оволодіння іноземними мовами.

На наш погляд, модель психологічної готовності до оволодіння учнями іноземної мови містить п'ять компонентів: мотиваційний – сукупність мотивів; когнітивний – система знань для здійснення навчальної діяльності; пізнавальний – професійна спрямованість уваги, уявлень, сприймання, пам'яті, мислення, здібності, знання, дії, операції і заходи; емоційно-вольовий – почуття, вольові процеси, що забезпечують успішний перебіг і результативність оволодіння іноземними

мовами; психофізіологічний – сукупність особистісних рис індивіда, що сприяють мобільності, активності та ефективній навчальній діяльності.

Методом усного опитування нами виявлено чинники, які впливали на готовність учнів вивчати іноземні мови. До таких чинників належать: можливість працевлаштування у країні, мова якої вивчається, підвищена заробітна плата, змога співпрацювати з партнерами з-за кордону, бути більш кваліфікованим у певній галузі діяльності та ін.

Зазначимо, що старшокласники мають вивчати мову у процесі зацікавленого спілкування та взаємодії з різними особами: вчителем, носіями мови. Потрібно стимулювати потреби в ознайомленні зі світом іноземних однолітків та використовувати з цією метою мову іншого народу. Будь-яке спілкування починається з мотиву та мети, тобто з того, чому та навіщо щось говориться, сприймається на слух, читається, пишеться.

Список використаної літератури:

1. Балыхина Т.М. Методика преподавания русского языка как неродного (нового) : учебн. пособие для преподавателей и студентов. Москва : РУДН, 2010. 188 с.
2. Бим И.Л. Основные направления организации обучения иностранным языкам на старшей ступени полной средней школы. *Иностранные языки в школе*. 2002. № 5. С. 7–11.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>.
4. Зонтова С.Є. Когнітивний підхід до навчання іншомовної лексики. *Проблеми сучасної педагогічної освіти* : збірник наук. праць. Ялта : РВВ КГУ, 2005. Вип. 8, ч. 2. С. 89–93.
5. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів 10–11 класи. Іноземні мови. Київ, 2010. 111 с.
6. Редько В.Г. Лінгводидактичні засади навчання іноземних мов учнів основної школи: результати наукового дослідження / В.Г. Редько, Т.К. Полонська, Ю.І. Федусенко, Н.П. Басай. *Іноземні мови*. 2011. № 4. С. 27–35.
7. Скрипченко О.В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посібник / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. Київ : Каравела, 2012. 400 с.

Romanova O., Mudryk O. School graduates' psychological readiness to master foreign languages

The article is devoted to the study of the structure of school graduates' psychological readiness to master foreign languages. The components of psychological readiness of learning foreign languages, which influence the effectiveness of foreign language learning in secondary schools, are highlighted. The importance of foreign language communication, the model of school graduates' psychological readiness is considered. Correlative connections and the factor importance of components of the indicated readiness for mastering foreign languages (motivational, cognitive, emotional-volitional and psychophysiological) are determined. The purpose and necessity of learning foreign languages are obtained.

The development of the graduates' psychological readiness to master foreign languages depends on a number of factors, both subjective and objective. There is a need for their identification and comprehensive study if we want the impact of these factors was positive.

The effectiveness of the formation of communication in a foreign language is determined by a number of psychological and pedagogical factors that can be defined as significant circumstances that affect the success of the future specialists' communication development. Success factors are based on the structure of learning activity, which allows identifying them with its structural components of creating conditions for the development of internal motivation for communication, improvement of the educational process by involving students in the process of discussing specific situations.

International cooperation requires a high level of foreign language training. In this situation, foreign language is seen as a compulsory component of vocational training and an important background for building a successful career in the future. The teaching of a foreign language of the future specialists should be viewed in the light of their further professional activity.

School graduates' psychological readiness to master foreign languages unites students' psychological properties, includes various components that are interconnected and complementary.

As a result of research on the structure of psychological readiness to master foreign languages, we distinguish the following components: motivational, cognitive, emotional-volitional and psychophysiological.

Key words: *psychological features, psychological readiness, motivation to master a foreign language, components of readiness, formation of foreign communication.*